

ГУМАНІСТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ЯНУША КОРЧАКА: ТЕОРЕТИКО-ПРАГМАТИЧНИЙ АСПЕКТ

У статті стисло представлено розгляд основних аспектів практичного втілення провідних положень педагогічної системи Януша Корчака. Систематизувавши провідні дослідження з цієї проблеми, автор репрезентувала огляд інноваційних особливостей організації діяльності Дому сиріт, принципи, що стали підґрунтям практичної реалізації гуманістичних ідей польського педагога, форми і методи виховного впливу у цьому закладі.

Ключові слова: педагог, гуманістична концепція, освіта, виховний процес, педагогічна система.

Сучасний розвиток вітчизняної системи освіти і шкільництва характеризується активізацією наукових пошуків у напрямі надання пріоритетного значення ідеям гуманістичного ставлення до особистості дитини. Педагогами сьогодення здійснюється пошук інноваційних форм організації виховного процесу, за якого у повній мірі реалізуються важливі завдання формування гуманістичної особистості, толерантної, полікультурної, здатної до самопізнання, саморозвитку та самореалізації.

У цьому контексті не може залишитися поза увагою дослідників гуманістичний потенціал педагогічної концепції польського подвижника Януша Корчака. Адже педагогічна спадщина видатного гуманіста охоплює ґрунтовні проблеми виховного процесу, висвітлює широке значення опіки над дитиною, організацію її життя таким чином, щоб кожна деталь сприяла задоволенню найважливіших особистісних потреб, зміцненню фізичного і психічного здоров'я кожної дитини, забезпеченню можливості її суспільної самореалізації.

Розгляду і вирішенню цих проблем Я.Корчаком присвячено багато теоретичних праць і віддано роки практичної педагогічної діяльності, на основі яких педагогом було створено цілісну унікальну педагогічну систему, яка і сьогодні привертає до себе увагу педагогів та науковців багатьох країн.

Аналіз праць польських та українських дослідників (Й. Гайда, С.Денисюк, Т.Забута, В.Кушнір, О.Левін, М.Фальковська, І.Неверлі, І.Мержан, С.Волошин, Б.Суходольський, С.Томкевич, Н.Чакиров, М.Яворський та ін.) дозволяє стверджувати, що основними гуманістичними ідеями педагогічної концепції Я.Корчака є цілісний і гармонійний розвиток природних задатків і здібностей дитини, орієнтація педагогічної практики на особистість вихованця; визнання самоцінності дитячого життя і повага гідності та особистості дитини; визначення головною умовою ефективності педагогічного процесу знання дитини, постійне вивчення її як цілісної психофізичної структури; відмова від авторитаризму у взаємовідносинах дорослого і дитини [5, с. 13].

Ці концептуальні засади педагогічної системи Я.Корчака найчіткіше висвітлені в працях "Як любити дитину", "Право дитини на повагу", "Моменти виховання" тощо, де автор описав власний погляд на дитину, дитинство та організацію виховного процесу.

За визначенням дослідників його доробку основними гуманістичними положеннями педагогічної концепції Я.Корчака були: визнання самоцінності дитячого життя і повага гідності та особистості дитини, орієнтація педагогічної практики на особистість вихованця; негативне ставлення до традиційної педагогіки, надмірного інтелектуалізму шкільного виховання; визнання основною умовою ефективності педагогічного процесу постійне вивчення дитини як цілісної психофізичної структури; відмова від авторитаризму у стосунках дорослого і дитини.

Аналіз особливостей організації виховної системи, обґрунтованої і впровадженої Я. Корчаком у дитячих закладах, засвідчив, що вони були практичним підтвердженням його педагогічних ідей і базувалися на таких принципах: динамізму, відкритості й

самоорганізації; єдиного демократичного колективу вихованців, вихователів, працівників закладу; дотримання встановлених правил та рівності у правах і обов'язках усіх членів колективу шляхом застосування нормативних документів закладів – статут, кодекс; забезпечення необхідних умов для відповідного і належного розвитку кожного члена колективу; застосування методів виховання, спрямованих на пошук та розвиток індивідуальних можливостей дитини та її самоактуалізації; самоврядування із застосуванням самообслуговування та здійсненням виробничо-господарської діяльності; привчання до аналізу вчинків, їх причин та наслідків шляхом участі вихованців у діяльності товариського суду; вивчення дитячої особистості та віра у її кращі якості; створення можливостей для розвитку суспільної активності та вміння жити у соціумі.

Педагогічна діяльність Я.Корчака збігалася в часі зі складною соціально-політичною та культурною ситуацією Польщі, за умов якої особливого значення набула проблема безпритульності дітей.

Відтак, за активної участі педагога у проектуванні, зборі коштів та пропаганді нового починання, у 1911 році було розпочато будівництво дитячого будинку, а у 1912 р. в Домі Сиріт уже проживали 88 дітей. Офіційно дитячий заклад для сиріт був відкритий 1913 року, директором його було призначено Я.Корчака, а головним вихователем – Стефу Вільчинську [7, с. 6].

Реформаторські педагогічні починання Я.Корчака в опікунських закладах призвели до перелому в наявній на той час системі опікунської педагогіки і започаткували нову точку зору на проблеми виховання сиріт та безпритульних дітей [3, с. 99]. В основу педагогічних впроваджень Я.Корчака було покладено його лікарський досвід, який він активно використовував у педагогічній практиці власних дитячих будинків. Безперечно, знання з медицини були істотним елементом його мислення, діяльності і творчості. Ставлення до дитини, постійне спостереження за нею, діагностика та прогнозування, спосіб її пізнання та нагромадження про неї матеріалу ґрунтувалися на медичних та педологічних знаннях Я.Корчака.

З перших днів існування Дім Сиріт вирізнявся серед інших дитячих закладів даного типу. Подібні будинки для сиріт, організовані в основному філантропами з благодійними намірами, існували в Польщі. Зазвичай, провідною функцією цих закладів було забезпечення безпритульних дітей необхідною їжею та одягом. Звичними були в таких будинках тілесні покарання, приниження [6, с. 10]. Таким традиціям виховної практики цих закладів Я.Корчак протиставив свою систему виховання, в основі якої лежали останні досягнення педагогічної науки.

У процесі педагогічної діяльності Я.Корчак шукав власний шлях та способи виховання дітей, до організації виховного процесу вносив багато оригінальних новаторських елементів.

Дослідження з цього питання засвідчують, що за 30-річне існування Дому Сиріт Я.Корчак створив найкращу опікунсько-виховну інституцію, яка була науковою клінікою спостереження та пізнання дитини. З часом було створено філії Дому Сиріт, до яких входили літні колонії, школи, інтернат, дитячий садок, зимовий табір для ослаблених дітей, бурса для підготовки вихователів та сільськогосподарська ферма.

Відтак, педагогічні погляди Я. Корчака знайшли своє втілення в діяльності Дому Сиріт, згодом у Нашому Домі. Передусім він спостерігав, аналізував поведінку груп дітей і окремої дитини в різних місцях та ситуаціях. Виходячи з власних спостережень, здійснював діагностику і конкретну виховну діяльність. У своїх працях Я. Корчак навіть переконливі приклади ефективності такої роботи, а також збирання різноманітної документації, статистичних матеріалів, медичних показників та ін. Архів сирітського притулку Наш дім (50 дітей) за 7 років нараховував: 195 зошитів стінгазети будинку і документів, 41 зошит протоколів, 227 засідань Ради самоврядування, 14 000 подяк, понад 100 зошитів з різними описами, розповідями, спогадами дітей, сотні малюнків, діаграм і ін.

У педагогічній практиці Я.Корчака формування у дитини відповідних мотивів поведінки, підтримка бажання позбавитися того чи іншого недоліку, пробудження потреби у

самовдосконаленні забезпечувалася системою самоврядування. Я.Корчак у самоврядуванні вбачав шлях до створення сприятливих умов для розвитку і соціального становлення кожної дитини, законного забезпечення та захисту її прав.

Відтак, у Домі Сиріт було запроваджено дитяче самоврядування, що мало цікаві форми: "Дошка оголошень" з повідомленнями, попередженнями, проханнями і звітами; "Поштова скринька" для листування вихованців з педагогами і один з одним; "Дитячий суд", який спонукав дітей критично ставитись до себе, власних вчинків, краще розуміти однолітків та старших тощо. Цей суд керувався власним "Кодексом" – продуманою системою ведення справ. І хоч, як правило, судді виносили тільки два вирокі – "Виправдати" або "Пробачити", враження від нього залишались глибокими. Органами дитячого самоврядування були "Рада" та "Сейм", які сприяли тому, щоб правила поведінки дітей відповідали їх моральній свідомості, проходили крізь призму дитячого уявлення про справедливість.

Вихованцями Дому Сиріт та Нашого Дому були діти з певними соціально-психологічними проблемами: сироти, соціальні сироти, діти з неповних, малозабезпечених сімей. До закладів не брали дітей із важкими спадковими хворобами, з фізичними та розумовими вадами. Я.Корчак вважав, що для таких дітей необхідні спеціальні умови для їх розвитку та праці. Знедолені діти, їх потреби, духовний світ, способи стимулювання їх психічного та фізичного розвитку були основною проблемою життя і діяльності Я.Корчака.

У власній виховній системі педагог акцентував увагу на важливості виховання самостійності у дітей. За його баченням, виховання самостійності у вихованців впливає на зростання їх власної ініціативи й незалежності. У ході спільної діяльності розширюється спектр особистісних можливостей, розвивається здатність мобілізувати свої зусилля в потрібному напрямі. Розвиток самостійності у дитини, вважав Я.Корчак, позначається на вмінні дитини адекватно оцінювати себе та інших, бути відповідальним, виявляти здатність до незалежних рішень, що позитивно позначаються на виробленні моральних рішень.

Важливим інструментом виховного впливу на дітей в системі виховання Я.Корчака була праця. Педагог вважав, що безпосередня участь дітей у суспільно корисній праці є незамінним фактором стимулювання дитячої активності. Дім Сиріт був на повному самообслуговуванні. Усі побутові справи виконувалися дітьми за чіткою системою чергувань, в результаті чого в дитячому будинку завжди панували чистота і порядок. Праця кожної дитини ставала таким чином необхідною для нормальної життєдіяльності всього колективу. Весь устрій Будинку Сиріт був спрямований на те, щоб дитина ставала самостійною, проявляла ініціативу, відчувала себе господарем власного життя.

Підсумовуючи, слід зазначити, що в основі виховної системи педагога, що знайшла своє практичне втілення у діяльності Дому Сиріт, дослідниця В.Кушнір виокремлює низку принципів, що забезпечували сприятливі умови досягнення поставлених виховних цілей і завдань, що базувались на гуманістичній концепції педагога.

- Принцип визнання знедоволеної дитини повновартісною людиною, соціально-ціннісною особистістю.
- Принцип поваги до дитини та визнання її прав.
- Принцип взаємодії виховання та самовиховної активності дітей.
- Принцип індивідуального підходу у вихованні, оснований на вільному виборі дитини [5, с. 82].

Відтак, в основі педагогічної системи Я.Корчака лежала найважливіша ідея гуманістичного виховання – визнання самоцінності дитячого життя. Пріоритетного значення в педагогіці він надавав вихованню самостійності та активності дитини. Саме ці якості, переконував педагог, сприяють зростанню власної ініціативи та почуття незалежності, формуванню вміння виробляти адекватні оцінки та самооцінки, здатність самовизначатися та покладати на себе відповідальність.

Порушена у статті проблема багатоаспектна і потребує подальшого вивчення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гайда Й. Проблеми гуманістичного виховання особистості в педагогічній спадщині Януша Корчака та Антона Макаренка : автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.01 / Йоанна Гайда. – К., 2004.– 23с.
2. Денисюк С. Проблема формування особистості у педагогічній спадщині педагога-гуманіста Я.Корчака : автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.01 / С. Денисюк. – К., 2000. – 22с.
3. Забута Т., Ямницький М. Педагогічна творчість Януша Корчака. – Рівне, 1997. – 175 с.
4. Корчак Я. Як любити дітей. – К.: Рад. школа, 1976. – 159 с.
5. Кушнір В. М. Провідні гуманістичні ідеї творчої спадщини Януша Корчака у контексті розвитку вітчизняної педагогічної думки: дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.01 / Валентина Миколаївна Кушнір. – К., 2004. – 211 с.
6. Lewin A. Gdy nadchodził kres... Ostatnie lata życia Janusza Korczaka. –W.: WSiP, 1996. – 182 s.
7. Merżan J. Aby nie uległo zapomnieniu. W.: NK, 1987. – 139 s.

Диденко А.Н.

ГУМАНИСТИЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЕ ЯНУША КОРЧАКА: ТЕОРЕТИКО-ПРАГМАТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ

В статье кратко представлено рассмотрение основных аспектов практического воплощения ведущих положений педагогической системы Януша Корчака. Систематизировав ведущие исследования по этой проблеме, автор представила обзор инновационных особенностей организации деятельности Дома Сирот, принципы, которые стали основой практической реализации гуманистических идей польского педагога, формы и методы воспитательного воздействия в этом заведении.

Ключевые слова: педагог, гуманистическая концепция, образование, воспитательный процесс, педагогическая система.

Didenko A.M.

JANUSZ KORCZAK'S HUMANISTIC EDUCATION: THEORETICAL AND PRAGMATIC ASPECT

In the article a brief review of the main aspects of the practical implementation of Janusz Korczak's pedagogical system leading provisions are represented. Systematize the leading research on this issue, the author presented an overview of the innovative features of the activities' organization in the House of orphans, and the principles that became the basis for the practical implementation of the humanistic ideas of the Polish teacher, forms and methods of educational influence in this institution.

Key words: teacher, humanistic concept, education, educational process, the educational system.

УДК 378.046-021.68-051:502(09)

Жорова І.Я.

МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ВЧИТЕЛІВ (50-ТІ РОКИ ХХ СТОЛІТТЯ)

У статті на основі нормативних документів у галузі освіти Української РСР 50-х років ХХ століття розглянуто проблему методичного супроводу професійного розвитку педагогів у системі підвищення кваліфікації.

Ключові слова: методичний супровід, науково-методичний супровід, професійний розвиток педагогів, підвищення кваліфікації.

Однією зі стратегічних цілей реформування сучасної системи освіти є забезпечення неперервного професійного розвитку педагогів. Це, у свою чергу, передбачає необхідність поглиблення, активізації знань, професійного досвіду працівників освітньої галузі.